

PROLOG

DRUGA VIOLINA

*Slikaru Peri Rajkoviću,
kao potvrda da se priča
može napisati za pet dana*

Ljudi ne znaju šta je druga violina. Ljudi zapravo ne poznaju drugog violinistu Pjetra Manjinija. Eno ga: ide ulicama Milana, nedaleko od Korzoa Magenta po kojem se riđa prašina nisko kovitla leti, pa ni zimi kiša ne može da je spere. Zgrade iz doba Dučea nadnele su mu se nad glavu, kao zaštitnici koji žele da ga sklone od sunca ili kao crveni džinovi sklerotičnih kolena koji mu ciglu balkona na drugom ili trećem spratu lako mogu obrušiti na glavu i završiti s njegovim mučenim životom.

Ali, ide Pjetro Manjini sigurnim korakom: visok, prav, glave gotovo bose, sa naočarima prevelikog okvira i usnama suviše punim i napućenim za muškarca. Ide i nešto govori sebi u bradu.

Ljudi ne znaju šta je druga violina. Oni misle da je to druga posle prve violine i da ona uvek svira neki lakši, pa čak i veseliji deo muzike. Ali nije tako. Druga violina je sidro kamernog broda, ona je *fondament* koji se polaže u zelenkastu vodu Lagune da bi palata koja se zida nad vodom mogla stajati čvrsto i uspravno, na ponos gospode koja u njoj žive, pate, vole, boluju i umiru. *Fondament*

je čvrsto zariven u mulj zaliva, baš kao što druga violina čvrsto podržava prvu.

Dok prva violina svira kolorature, izvija melodije lake kao plesačice, uzdiže se i pada, druga violina je podržava u odsecima preciznim i tačnim, nalik otkucajima zdravog ljudskog srca. Drugi violinista zato mora imati osećaj za ritam koji mu je prenet s majčinim mlekom; on mora drugovati s intonacijom reskom i tačnom, koja se ni za trenutak ne popravlja neukusnim romantičnim drhtajima na odsviranom tonu, za kojim često posežu violnisti na preookeanskim brodovima koji mjaućici izvlače najpre nepreciznu, pa potom tačnu visinu tona, ali svojoj publici šeretski namiguju i kao da joj kažu: „Duša moja tako svira, dok ton pronađe, ona svaki put malo jaukne...“

Ne, drugi violinista ne sme da bude slab, povodljiv, on ne sme da se vodi lakomislenom dopadljivošću. On je mera i šnajderski metar na mekom štofu muzike. On je knez namesto kneza. On je kralj umesto kralja.

I zato Pjetro Manjini ide prav ulicom. Jer, on je drugi violinista i sva ona tačnost, sva ona čistota muzike, sve one navike koje ne dopuštaju kašnjenje, oklevanje ili aljkavost bilo koje vrste, prenele su se i na njegovo držanje, njegove radne i životne navike.

Pjetro Manjini živi sam. Sa majkom, zapravo. Pokraj majke, uistinu. Nikad se nije ženio. Imao je prilike za to: jednom na žarkom jugu Italije u mestašćetu koje je mirisalo na istrulele narandže koje padaju po ulicama i niko ih ne bere, u seocetu sa glavnom pjacalom i kamenitom crkvom baroknog hlada.

Tamo je trabalo da se ženi. Bilo je sve kao u snu. Možda se baš zato ne seća zašto do svadbe nije došlo.

Obukao je crno odelo na prugice. Zakopčao do grla belu lanenu košulju kao ženik. Kravatu nije stavio. Glavu je pokrio crnim šeširom širokog oboda da bi se sklonio

od sunca koje na jugu ima oštre zube i ujeda. Uputio se ka katedrali gde je trebalo da kaže „da“. Nijedan svat nije krenuo sa njim. Ni prijatelji. Čak ni majka. Došao je sam i čeka. Niko se nije pojavljivao, iako je bio siguran da ga buduća žena voli i da s njim želi da stupi u brak koji će samo bog moći da ospori. Uprkos tome, niko nije stizao. Sunce je sijalo sve jače. Pjetro nigde nije video hlad. Neki „paesani“ prolazili su u svojim jednostavnim zapregama u koje su upregli magarce. „Buon giorno, signor 'dottor“ – javljali su mu se u prolazu, i ne znajući da li je doktor, već to čineći onako, kao seljaci koji svakog učenog čoveka iz grada zovu „dottore“.

Onda je Pjetro odlučio da više ne stoji tako nesmotreno, tako neuviđavno, pred jednom kamenitom crkvom sa baroknim tornjem, u jednom malom mestu na jugu Italije, na trgu gde samo stočari poteruju svoju marvu... Začuo je crkvena zvona sa tornja. Zvonilo je. Možda njemu. Otišao je. Drugog puta kada je trebalo da se oženi još manje se seća. Bilo je to valjda u Milanu. Bila je to možda žena koju mu je našla majka. Bila je to verovatno sreda. Bila je to opština...

Ne, nije se oženio. Druga violina i ne treba da se ženi, jer je ona uvek oženjena samo prvom violinom...

Pjetro Manjini uistinu živi sam. Majka s kojom deli krov jednog velikog prizemnog stana, telom je na upisanoj adresi, ali već zadugo duhom nije s ovoga sveta. Žene koje plaća debelim svotama novca pomažu Pjetru oko majke: da se ne bi izgubila, da ne zapali krevet dok puši ležeći, da ne zaboravi da je otvorila plin pre nego što kresne šibicu, da se ne spotakne o ivičnjak i padne nauznak, da ne izgrdi poštara što je doneo pismo za Pjetra, da ne dobije infekciju „kovid-19“... Žene mu pomažu, ali sin dovršava čitav posao i taj rad oko stare majke nije ispunjen sinovljevom ljubavlju, već ga Pjetro shvata kao pretvaranje nereda u

red. Druga violina uvek čini tako. Majka, roditeljka, pluta u limbu čekajući telegram s onoga sveta, a za to vreme prlja i pogani kuću, pljuje na sve oko sebe, psuje Musolinijevu vladu iz 1938. godine, zamera grofu Čanu što odmah nije...

Pjetru najviše smeta što psuje najčešće fašističke vlade. Nije on fašista, iako jedna violinistkinja na konzervatorijumu uporno širi priče o njemu kao o prikrivenom crno-košuljašu. Ali, ta violinistkinja nikad nije bila druga violina, već jednako rđavi solista. Pjetro za sebe misli da nije fašista, ali on – staviće ruku na srce – ne voli raspevani i bezbrižni italijanski duh. Misli on da te osobine Italijana vuku poreklo od putujućih družina sumnjivog porekla i još sumnjivije muzikalnosti, od nekakvih zakrabiljenih muzičkih prosjaka nedostojnih velike rimske patricijske tradicije koja je uzidana u italijanski *fondament* kao druga violina. Pjesma, arija, južnjačko zapevanje uz mandolinu, pa i gotovo čitava istorija italijanske opere – sa nekim slabashnim izuzecima iz pera Pučiniya i Buzonija iz mlada-lačkog doba i njegove „rane klasičnosti“ – sve to pouzdano je iskvarilo i kompromitovalo sve italijanske kompozitore, od Vivaldija do Respigija, tako misli Pjetro i dodaje: arija i ništa drugo razmazilo je svu tu finu gospodu kompozitore koji su samo imali da budu malo uzdržaniji, nešto malo odmereniji i delikatniji.

Ali, dugačka je italijanska čizma tla i ona se proteže od Pjetru dragog severa do nemilog juga gde caruju mali smeđi pacovi, kriminalci, secikese, lažovi; da, i žene odbegle od oltara, pa na kraju – jao, muke – i prevejani filozofi stoici koji misle da „Mamma RAI“ treba da obrazuje Italijane, praveći od njih klovnove koji prate loto izvlačenje i tajno maštaju o nekoj od voditeljki dugih nogu i plavih očiju koja vodi zabavno popodne.

No, sve je to svet one „prve violine“ u koji se Pjetro ne meša. Prve violine nalik su oratorima (a toliko ih je

italijanska istorija imala), nalik na tenore (koji su vazda najgluplji u svakoj operskoj kući); prve violine dospevaju na naslovne stranice novina, prve violine sviraju da Stradivariju koji se zove „Diavolo“, ili „Arditi“, a on?

Pa, i Pjetro ima Stradivarija i na njemu stalno svira kao druga violina *Novog Buzonijevog kamernog orkestra*. To je njegov jedini drug tokom svih tih leta crvene milanske prašine. Pjetro ga je nabavio u ona bolja vremena, kada je kapučino na italijanskoj kaldrmi još koštao „mille lire“. Tada su još prave i čestite „druge violine“ mogle da dođu u radnju pouzdanih zanatlija i tamo probaju instrument koji je čudnim karavanskim putevima stigao do poverljivih trgovaca. Stradivarijeva violina je tada još bila deo porodične tradicije mnogih italijanskih familija. I mogao se prodati i kupiti. Kao flaša retkog arhivskog vina; kao beli tartuf veličine kakva nikad nije viđena; kao plavi dijamant tek iskopan u rudnicima Južne Afrike – kupovina retka, ali moguća.

Tada je za pravi novac mogla da se kupi prava dragocenost, a danas nije tako. Prokleti kapitalizam napunio je džepove nekolicini ljudi i oni su kupili sve Stradivarije i pretvorili ih u nekakve muzejske eksponate. Ni prvi violinista njegovog sastava više ne svira na svom instrumentu – već jedino iznajmljuje večnost. Violinu mu je na doživotno korišćenje dala nekakva banka ljubaznih dobrotvora iz Đenove, filantropsko osiguravajuće društvo iz Ženeve, udruženje bogatih građana iz Filadelfije, muzej starih instrumenata u vlasništvu čovekoljubivog ratnog profitera iz mnogih afričkih ratova.

Pjetru se ponekad čini da je on poslednji drugi violinista koji svira na svom Stradivariju. To je onaj čudesni i živi komad crvenog javora i bresta iz 1682. godine. To je onaj instrument koji se u popisima Stradivarijevih violina zove „Fleming“ i Pjetro godinama ne dozvoljava da se uz ovaj

instrument pojavi bilo kakav drugi podatak. Taj Stradivari je samo njegov i on će odlučiti šta će s njim biti kada sklopi oči...

A dok ne sklopi oči, Pjetro ima još mnogo posla. Postoji način i put kojim on treba da stigne do slave i prošlog proleća činilo mu se da je već nadomak tog cilja.

Pjetro je profesor violine na Konzervatorijumu „Đuzepe Verdi“ u Milanu. Na slavu se kladio bez njenog prisustva, kao da se u uslovima kovid-infekcije s njom susreo preko zum-platforme, ali je pri tom susretu slava loše postavila kameru, te je nije video, već mu se činilo da je samo nejasno čuje.

Pjetro zapravo ne želi da bude slavan, on za sebe kaže da želi i mora „da ostavi trag“. A kako će to učiniti? Kao pravi drugi violinista. Biće nevidljiv. Nikako razgovorljiv. Neće se nikad kandidovati za načelnika Gudačkog odeljenja, niti za dekana konzervatorijuma „Đuzepe Verdi“. On se neće vezivati ni za jedan orkestar, koji će mu nakon smrti održati oprostajni koncert; on će, ako treba, ponovo promeniti gudački sastav, jer mu je *Novi Buzonijev kamerni orkestar* peti sastav u kojem svira kao vođa drugih violina i uskoro se sprema da preda svoje mesto drugom... Ni za šta se neće vezivati i iza sebe neće ostaviti nikakav materijalni trag.

Pjetro naprosto misli da će tokom vremena ljude naterati da shvate da je njegov doprinos Konzervatorijumu i muzici dubok upravo onoliko koliko je nevidljiv, nenametljiv, skoro bi se moglo kazati nečujan. Profesor Manjini već ima četiri prave druge violine odnegovane u njegovoj asketskoj i strogoj klasi. Jedan od najboljih učenika svira kao druga violina u orkestru *I Musici*. Nedavno je taj renomirani sastav bio na turneji po italijanskoj i slovenačkoj obali i održao je koncert „na Tartinijevom Amatiju“ koji čuva rodna kuća kompozitora u Piranu. „Amatija“ je, naravno, svirao koncert-majstor orkestra i prvi violinista, a ne ponos

profesora Manjinja, drugi violinista, ali ne mari. Violina je ionako stara i iz nje je teško izvići poštenu zvuk...

Pjetro se obaveštava o nastupima orkestra *I Musici* i svaki put mu se čini da dobija povoljne vesti. Često nenajavljen ode na njihov koncert i sedne u poslednji red. Iz mraka primećuje filigranski, gotovo paučinasti rad svog učenika u građenju tona ovog slavnog sastava, i u tom času kao da i sam dobija čestitke i njemu stežu ruku. Tako slavu gradi drugi violinista.

Njih je četvoro takvih drugih violina širom Italije. Posejani su kao sigurni znakovi pored puta. Još mnogo ih je probalo, ali su svi odustajali i pre nego što su sa profesorom Manjinijem i krenuli na put izgradnje svirača druge violine. Nije tajna da klasa profesora Manjinija nikad nema više od dva učenika, pa i oni su nestalni i brže odlaze nego što novi dolaze.

Kasnije pričaju ti neuspešni drugi violinisti razne priče o njemu. Ona šarlatanka koja se upisala u prve violine najduže je širila glasove o njemu kao o crnokošuljašu. Neki deran, student iz inostranstva, na svom lošem italijanskom pokušao je da objasni kako u učionici profesora Manjinija vlada neka „loša karma“, kako oseća „zlu energiju“ profesora koja ga pritiska kao kamen i sve tome slično. Jedan drugi učenik, prema mišljenju mnogih, opisao je najtačnije pedagoški proces profesora Manjinija kao „kurs na kojem se violinisti vadi jedan za drugim nokat sa prstiju, da bi se onda takvim prstima zapovedilo da sviraju“.

Sve to ne doprinosi onom nenametljivom „tragu u večnosti“ za koji Pjetro misli da za sobom ostavlja, ali, kako on misli, ni ne šteti mnogo. Vašar taštine nije njegov teren, pa sve poene, misli, koje tamo izgubi, ionako ne broji u svoje poraze, već u propast nekog drugog i nekih drugih, najviše onih koji takve glasove o njemu šire.

SADRŽAJ

PROLOG: Druga violina	5
Veliki crno-beli evolucijski krug	17
Zagonetno ubistvo jednog doktora	32
Nacista u Njujorku	43
Nedovršena arija komunističke opere	64
Jedna ljubav	73
Bolesni maestro i stara violina	89
Mizofonija	94
Sibirski voz	112
Apatrid u liftu	119
Dobrovoljni davaoci	143
Tri plus četiri ne daje sedam	148
Opklada na večni zaborav	167
EPILOG: Kad Stradivariji utihnu	175
Pogovor: Posle osamnaest godina ponovo priče	191
Poreklo objavljenih priča	201
Aleksandar Gatalica. Jedna zalutala biografija.	203